

„Szeged szebb lesz, mint volt”

Nyomdában a város monográfiájának harmadik kötete, avagy helytörténetírás rendszerváltás idején

A hír, hogy a Szeged történetét földolgozó hatalmas történeti monográfia harmadik kötete a nyomdászok kezében formálódik, legalább annyira megnyugtató, mint amennyire kérdésekre sarkalló. A több, mint tíz esztendeje elkezdődött vállalkozás — az első két kötet megjelenését követően — mintha megtorpant volna. Összefüggés ez nyilván az adott időszak sajátosságaival, de fékezhet a munka kiteljesedését, lezárását a közelmúltban elkezdődött rendszerváltás, mely a történettudományt sem hagyta érintetlenül, s talán éppen a helytörténetírás hangsúlyait strukturálta át. Ezekről beszélgettem Kristó Gyula egyetemi tanárral, a történettudomány doktorával, a monográfia sorozatszerkesztőjével, és a szakmai bizottság titkárával, Radnóti Tamással.

— Egy újabb munkafázison túl vannak. Miként vélekedett vállalkozásukról és a Szeged-monográfia további sorsáról az új önkormányzat? Szükséges-e a megváltozott társadalmi-politikai közegben eddigi tevékenységük újraértékelése, bizonyos részleteinek revidálása?

K. GY.: Meggyőződésem, hogy annak a történészkollektívának, amelynek tagjai felkutatják és megírták a Szeged-monográfia eddigi kötetének anyagait, nem kell nyilvános bűnbocsánatot kérniük. S nem pusztán azért, mert az első két, már megjelent munka távoli korokat dolgoz fel, hanem azért, mert a tudományosság prioritása határozta meg tevékenységünket. S az adatok, tények és ezek rendszerbe állítása nem vulgarizálható a napi politikához szorosan igazodó szemlélettel. Így nem éltünk meg nagy zökkenőket, nem kényserültünk a most, folyamatban lévő munkáknál sem jelentős irányváltásokra, vállalásainkat nem szükséges átstrukturálni. Ráadásul — mi ezt tudatosan vállaltuk a munkálatok kezdetétől — a monográfia műfaja az élet teljességét kutatja s tárja fel, s ez megvív a túlzásoktól. Önkorrigáló szemléletet eredményez, a valós arányok tisztábban és világosabban jelennek meg. A tények, adatok, elemi összefüggések többre becsülendők, mint a látványos, nagy koncepciók, amik különben is akkor születnek, ha nagy történelmi feszítávokat kell elméleti malterrel kitölteni, vagy elméletileg kell meg támogatni hangsúlyeltolódásokat.

R. T.: Mindehhez annyit szabad legyen hozzátennem a teljesebb kép érdekében, hogy az elmúlt két-három év elbizonytalanította a szervezők egy részét. Ebből adódott, hogy a harmadik kötet néhány fontos tanulmánya késett. A megtorpant a polgármesterrel való találkozásunk oldotta fel, aki hivatalba lépését követően hamarosan fogadott bennünket, s támogatásáról biztosított. Ez adott újabb lendületet a bizonytalankodó kutatóknak. Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy az egykori tanács sem engedett szélnek bennünket, így a folyamatosság, ha némi döccenőkkel, némi bizonytalansággal is, de létezik. Az érdeklődés és támogatási készség szinte jelképes momentumának fogjuk fel, hogy a kulturális bizottság első határozata éppen a monográfia melletti kiállítás volt.

— A monográfia gondolata, 1976-ban vetődött fel, két évvel később kapott egyértelmű megerősítést. A munkálatok gyorsan haladtak, s a megtelepedéstől a török kiűzéséig tartó történelmi időszakot feldolgozó első kötet 1983-ban megie-

lent. Két év múlva követte az 1849-cel záródó második kötet. (Zárójeles, de korántsem elhanyagolható tény, hogy 1987-ben napvilágot látott az Algyő-monográfia.) Én mégis túl hosszúnak érzem az 1991-ig húzó időt, a harmadik kötet elkészültéig.

K. GY.: Lehet, hogy a kívülről számúra jelentős időnek tetszik, s az is igaz, az első tervek és kötetmegjelenési prognózisok túlságosan optimisták voltak. A harmadik kötet által tárgyalt korszak Szeged történetében talán legizgalmasabb, leggazdagabb időszak. 1849 és 1919 között ugyan alig hat évtized telt el, ez az időszak Szeged életében rendkívül mozgalmas, és a történetírás szempontjából is új feladatokat és kihívásokat jelentett. Reizner János várostörténeti munkája — melyet az előző kötetek szerzői hasznos és közel teljes forrássanyagként kezelhettek — erre az időszakra már nem nyújt iránytűt sem. Az előtanulmányok száma is szegényesebb volt, viszont robbanásszerűen megduzzadt a forrássanyag. Az országos és helyi lapok (több városi újság is megjelent akkoriban) ontották a híreket, folyólemlett a levéltári anyag, melyet ez időben már tudományos igénytel gyűjtöttek és rendszereztek. Úgy, hogy mindezen óriási adathalmazt át kellett rágni magunkat, rendszerezni kellett a tényeket, kutatni az összefüggéseket. (Hadd tegyek én is egy zárójeles megjegyzést: Debrecen is készíti városmonográfiáját. Kötet szerkezete, időbeosztása nagyon hasonlít a miénkhez. Miután megjelentették első két kötetüket, kihagyták az ezzel a korrall foglalkozót, s a negyedik látott napvilágot.)

— Jól tudjuk, Szeged történetében ez a korszak milyen tragikus és felemelő egyszerre. A nagy árvíz drámája, a szegediek hűsége, a modern Szeged megszületése esik erre az időszakra.

K. GY.: Rendkívül körültekintő, sokrétű munkát igényel az élet minden szeletével foglalkozó monográfiai szemlélet érvényesítése. A korszak legjelentősebb eseménye az 1879-es pusztító árvíz, és az azt követő újjáépítés, mely szinkronban volt a hazai polgárosodás nagy fellendülésével. Olyan kérdésekkel kellett foglalkoznunk, mint az új város szerkezete, városkép, városi infrastruktúra kiépülése, de a materiális felemelkedésen túl megéltünk a szellemi élet, kiváló városi alkotók jelentek meg, új szakmák nyertek teret. Egy mainál jóval nagyobb történelmi országban a Dél-Kelet egyik központja lett. A kötet gazdagságát jelzi, hogy tizenkilenc szerző dolgozott — említjük meg, hogy négyen, Bezerédy István, Nacsády József,

Lugosi József és Szelesi Zoltán már nincsenek közöttünk —, s hogy ez a szerteágazó munka egységes kötetként állt össze, az hatalmas szintetizáló feladatot rótt a kötet szerkesztőre, Gaál Endrere.

— Úgy gondolom, a kötet egyik leglényegesebb kérdése, miként foglalt állást a születendő munkásmozgalmak kérdésében, s hogyan mutatja be az 1918–19-es forradalmakat. Szükséges volt-e a rendszerváltás friss tanulságait beépíteni egy más töltesű korszakban született tanulmányba?

K. GY.: Mi tudományos munkát végeztünk. Kutatási eredményeinkből csak azért semmit nem változtattunk meg, mert ma a munkásmozgalmak szelárnékba kerültek. Hitünk szerint a tényeknek és adatoknak megfelelően reális értékelést alkotunk a munkásmozgalmak kezdeteiről éppúgy, mint a 18 és 19 forradalmairól. Gaál Endre kötet szerkesztő ezen fejezet írója, neki köszönhetően a téma részletesen feltárt, jól földolgozott volt. Óvakodik mindenfajta címkézéstől, nem vállalkozik például a Tanácsköztársaság túlértékelésére, de szimplifikálására sem. Az adatok feltárása, a tények egymástutatisága, a fejlődési sor fölrajzolása talán lehetőséget teremt arra, hogy a végkövetkeztetést — vagy ítéletet — maga az olvasó vonja le. Hiszen a mi dolgunk nem is lehet más, mint közreadni a lehető legteljesebb, rendszerezett tényanyagot. Ki tudja, a történelem merre veszi az irányt? Sajnos, a tudomány látta kárát, hogy évtizedeken át egy elképzelt irány határozta meg tájékozódását. A történelem nem vállalhatja az igazságszót szerepét. Nem ítélezhet.

— Milyen lesz a könyv, mikorra várható megjelenése és mennyibe kerül majd?

R. T.: Hatalmas anyag gyűlt össze, belőle született a nyolcvanöt kötet. A könyvnyelvi kezelhetőség miatt két kötetben — A és B kötetben — jelentjük meg. Ez mintegy 1300 oldalt jelent, plusz 200 oldal illusztrációs anyagot — fotókat, reprodukciókat, térképeket, tervrajzokat, ábrákat. A forma maradt, a kötetek kék színe is, homlokát a város régi-új kis címere díszíti. Háromezer példányban készíti a Szegedi Nyomda, kb. 2.8 millióért. A nyár végére ígérjük, s miután az előjegyzéseket kielégíti a könyvesbolt, megvásárolható. Ára bizonyára 600 forint fölött lesz.

— S a jövő?

K. GY.: A monográfia fölött bábkodók újraértékeltek jövőjüket. A negyedik kötet, melynek szerkesztője Serfőző Lajos, és a két háború közötti időszakról foglalkozik, gyakorlatilag készen áll. Reményeink szerint 1992-ben meg is jelenhet. Az ötödik kötet munkálatait, mely 1944 októbertől íródott volna, a kezdeti elképzelés szerint napjainkig, majd 1975-ig, végül 1956-ig — egyelőre szüneteltetjük. A kész anyagok nem mennek veszendőbe, összegyűjtve, archiválva hozzáférhetőek, s egyszer bizonyára beépülnek a majdani kötetbe.

Tandi Lajos

Szegedért Alapítvány

Az árvízi évforduló előestéjén: díjátadás

Szük két éve, 1989. júliusában arról informálhattuk olvasóinkat, hogy kilencmillió forintos alapösszeggel kezdi meg életét a Szegedért Alapítvány. Azóta ez a város nevével fémjelzett, a város tudományos-kulturális-társadalmi felemelkedéséért munkálkodók elismerését szolgáló vagyon igencsak növekedett: ez idő szerint 16 milliót tesz ki, s már az idei esztendőre is ismeretesebbek további felajánlások, ígéretek. Az alapítvány vagyonának hozadékából — együttesen 4,5 millió forintból — az idén a fődíjon és a három kuratóriumi díjon túl 34 egyéni és kollektív pályázó támogatására is volt lehetőség. Névsorukat február 22-i számunkban közöltük, s olvasóink a négy díjazott személyiséggel is találkozhattak a DM hasábjain a közelmúltban. Ők akkor — természetesen — nem érdemeiket, munkásságukat részletezték. Érték ma — a díjátadási ünnepség napján — e hiányt szeretnénk pótolni, a következőkben tehát az alapítvány elnökségének s három kuratóriumának indoklásait is közreadjuk.

A gála műsora

A ma esti ünnepséget élő adásban közvetítik a szegedi tévéstúdió munkatársai — este nyolc órától, a 2-es csatornán. (A rendezők kéri, hogy a nézők és meghívottak háromnegyed nyolcig foglalják el helyüket a Nagyszínházban.)

A műsorban fellép Király Levente színművész, Gregor József operaénekes, Kinka Rita zongoraművész, s a Sali-eri Kamarazenekar Pál Tamás vezényletével. Elhangzik: Veres Péter: Én nem mehetek innen el; Haydn: d-moll szimfónia; Mozart: Két hang-

versenyária (Un bacio di mano; Io ti lascio); Mozart: d-moll zongoraverseny.

A díjakat dr. Lippai Pál, a Szegedért Alapítvány soros elnöke, a város polgármestere adja át Gregor Józsefnek, Grasselly Gyulának, Szecsódi Ferencnek és Gyulay Endrénak.

Alapítók — támogatók

Alföldi Bútorgyár
Ativizig
Balogh János és dr. Tepper Ágnes
Etelka von Bielka
Budapest Bank Rt. Szegedi Igazgatósága
Defag
Dégáz
Dél-Alföldi Pincegazdaság
Dél-magyarországi MÉH Vállalat
Délmagyarország Szerkesztősége
Délróviköt
Dél-Tisza menti Áfész
Déltext
Domet Ecsetgyár
Finn-Magyar Barátság Mgtsz
Florin Vegyipari Kiszövetkezet
Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat
Jakobey Anikó
Király Sándor
Komplett Ruházati Vállalat

Külkereskedelmi Bank Szegedi Igazgatósága
Macskássy Izolda
Magyar Kábelművek Szegedi Kábelgyára
Medikémia Ipari Kiszövetkezet
MTV Szegedi Stúdiója
Nemzetközi Szakszervezeti Néptáncfesztivál
OTP Csongrád Megyei Igazgatósága
Paprikafeldolgozó Vállalat
Record Cipőipari Szövetkezet
Szecsódi Ferenc
Szegedi Állami Gazdaság
Szegedi Kender- és Műanyagfeldolgozó Vállalat
Szeged Megyei Város Tanácsa
Szegedi Konzervgyár
Szegedi Szalámigyár és Húskombinát
Tisza Gyöngye Kft.
Újszegedi Szövípári Vállalat
Weiner Leó Kamarazenekar
Weninger Richard
Vidia Kereskedőház Rt.

A fődíjas: Gregor József

Operaénekes, a Szegedi Nemzeti Színház operatagozatának vezetője. Fővárosi születésű, s több mint negyedszázada, 1963 óta él Szegeden. Az országban, a világon mindenütt szegediként ismerik. Művészi pályafutását a Szegedi Nemzeti Színházban kezdte segéd magánénekesként, az általa mindig nagyra becsült és tisztelettel említett Vaszy Viktor igazgatása alatt. Napjainkra nemcsak a szegedi és budapesti opera, hanem a világ nagy operaszínházainak is meghatározó és

kiemelkedő egyénisége. Állandó vendége a portlandi, a trieszti és antwerpeni operaházaknak, de ismerősen cseng a neve az Egyesült Államokban is. Mind buffo-, mind karakteralakításai híresek „orgona-zengésű” basszusát számos hanglemez örököltették meg. Ragaszkodása Szegedhez példaeértékű. Önzetlen, segítőkész ember, a fél város jó barátként üdvözlí. Gregor József ma első számú utazó nagykövete városunknak, neve, híre egybeforrt Szegeddel.

Grasselly Gyula
(tudományos díj)

Szecsódi Ferenc
(művészeti díj)

Gyulay Endre
(társadalmi —
állampolgári díj)

Egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. A tősgyökeres szegedi tudós — ősei még az 1879-es árvíz előtt települtek olasz földről a Tisza partjára — iskoláit szülővárosában kezdte, majd Berlinben fejezte be. Kémia-termesztföldrajz tanári pályafutásának kezdete is Szegedhez kötődik, majd egész oktatói-tudósi tevékenysége e városban teljesedett ki. 1952-től kandidátus, 1959-től a tudományok doktora, 1964-től egyetemi tanár, 1976-tól akadémikus. A bányahelyek ásványtana területén kifejtett kutatómunkája révén nemzetközi hírnevet szerzett szakmájának és városának. Kiemelkedő tudományos szervező munkásságot vállalhat magáénak: számos tudományos bizottság, szerkesztőbizottság aktív tagja. 1985–1990 között a Szegedi Akadémiai Bizottság elnöke

Hegedűművész, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Szegedi Zenekonzervatóriumában a vonós tanszék tanszékvezető tanára. A fővárosi születésű művész diplomájának megszerzése után, 1977-ben költözött Szegedre. Mint ifjú hegedűművész azonnal bekapcsolódott a város hangversenyéletébe, és sikeres szereplési nyomán rendszeres előadóművész lett az ország és a nemzetközi élet hangversenypódiumainak. Az 1984-ben elnyert Cziffra Alapítvány aranydiplomája újabb lendületet adott hegedűművészi pályájának. Pedagógiai munkássága, iskolateremtő egyénisége önálló karaktért kölcsönöz a szegedi vonósoktatásnak. Szegedi koncertjei mindig kivételes ünnepeket jelentenek a város zenei életében

A szeged-csanádi megyés püspök battonyai születésű, élete és tevékenysége Szegedhez köti 1943 óta. Oktatói, papi és püspöki munkássága is döntően e városhoz és a városkörnyéki községekhez kapcsolódik. Egész életútját és tevékenységét szolgálatnak tekintti: az elmúlt években különösen a bajbajutottak, az elesettek, a perifériára szorultak körében végzett karitatív munka kiépítésében és kiszélesítésében alkotott kiemelkedőt. Aktív részese és támogatója a Menedékhely Alapítványnak, a Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete szegedi tagozatának, a szegedi Drogambulanciának. Az egyházmegye földrajzi elhelyezkedésére is tekintettel, elsőként szervezte a Romániából érkező menekültek fogadását, ellátását